
A Vigilia beszélgetése

Bálint Lajos érsekkel

— *A Szentatya magyarországi útja során gyakran beszélt az egységről és a megbékélésről, a szó vallási és nemzeti értelmében vett ökumenéről. Érsek úr olyan országban él, amelyben öt-hat, vagy még több különböző nemzetiség és vallásfelekezet él egymás mellett. A magyar katolikusok nemzetiségükben is, nyelvükben is a legnagyobb kisebbséget alkotják. Hogyan látja együttélésüket a többséggel, az államalkotó románsággal s a legnagyobb egyházat képező ortodoxiával?*

— Erdély évszázadokon keresztül befogadó ország volt. Románok, németek (szászok és svábok), zsidók, örmények, szlovákok és még sokan találtak itt békés életre. Az újkorban megjelenő protestantizmus ellenére vallási értelemben is béke volt. Itt deklarálták először a vallási békét a 16. században. Az erdélyi románság történetére két föltevés van: az egyik a kontinuitás, a másik a bevándorlás. A vita tisztázása a történészekre tartozik.

A Romániában élő magyarság számára is létkérdés, hogy az államalkotó román nép mennyire fejlett társadalmi életében, kultúrájában. Manapság sokat emlegetik, hogy 1989 decembere nem hozta meg az igazi változást Romániában. Ezt a diagnózist kiszélesíthetnénk. Erdély jövője attól függ, mennyire egészségesen és erőteljesen fejlődik az egész ország. Amennyiben a románság számára is megnyílik a fejlődés útja, a legnagyobb nemzetiség, a magyarság is reménykedhet a boldogabb jövőben. De ha nem, akkor a románsággal együtt a kisebbségek is leszakadnak az Európába vezető útról. Ez azonban beláthatatlan tragédiát jelenthet Európa népei számára is. Erdély mára a befogadók országából a menekültek országává lett.

— *Sok szó esik ma a kisebbségek helyzetéről szerte a világon, itt Romániában is. Mint a félmillió kisebbségi sorsban élő magyar katolikusok főpásztora, hogyan látja Érsek úr a kisebbségek jövőjét Romániában?*

— Az előbb már szóltam a reménykedéssel várt, boldogabb jövőről. Ez csak úgy valósulhat meg, ha románok, magyarok és más nemzetiségűek közösen fejlődnek kultúrájukban, társadalmi életükben, emberi életmódjukban, erkölcsükben egyaránt, egymást támogatva, segítve, nem pedig egymás ellen hadakozva. Ha azonban ezt nem sikerül megvalósítani, akkor a magyarságra — nem először a történelemben — ismét keserű sors vár. Hármassal veszély fenyegethet bennünket.

A kisebbségek elsorvasztásának első módját csángósításnak nevezhetném. A csángó-magyarok sorsa intő példa lehet számunkra is. Egy népcsoport erősza-
kos beolvasztásának leghatásosabb módja, ha megfosztjuk őket papjaiktól, tanítóiktól, kihalásra ítéljük az anyanyelvi kultúráját, a műveltséget, azt az értelmiségi, vezető réteget, amely megtarthatná őket kulturális azonosságukban, nemzeti öntudatukban.

A második formára talán éppen a Romániából kitelepülő németek mutatnak példát. Említettem, hogy Erdély mindig befogadó ország volt. Most a menekülők országává lett. A németiség hét évszázada élt ezen a földön, s most tízezzrel hagyják el az országot. Számuk még tíz éve is kétszázezer körül mozgott, most már csak mindössze harmincezren vannak. Akad olyan — valaha tiszta német nyelvű — falu, amelyben egyetlen német család sem marad már, az utolsók most indulnak neki Németországnak, mindenüket hátrahagyva. Hatalmas kulturális és művészeti kincsek maradnak így gazdátlanul. A német kormány és a német püspöki kar támogatásából most hoznak létre egy gyűjteményt a temesvári püspöki palotában, a gazdátlanul maradt szász és sváb templomok műkinccseiből. De itt nemcsak a tárgyakról van szó, hanem arról az értékes kultúráról, amely egész Romániának az életét gazdagabbá tette a századok során.

A harmadik veszélyre gondolni sem szeretnék — bármilyen fájdalmas figyelemzetésként hordozzuk is az 1786-os, az 1848-as, 1944-es és az 1990 márciusi szörnyű események emlékét.

— Éresek úr a csángók sorsát említette az előbb. Velük kapcsolatban még Magyarországon is sok a tudatlanság, s úgy látszik, Romániában is általános a szándékos félrevezetés. Gondolok arra az interjúra, amelyet a jasi püspök úr a Magyar Televíziónak adott, s ahol a csángó nyelvet román dialektusnak nevezte.

— Talán először a történetükről szólnék. A moldvai csángók magyar eredete bizonyított. Eredetük azonos a gyimesi csángókéval, sorsuk azonban másképpen alakult. A középkor folyamán a magyarországi egyház szervezetébe tartoztak, és az időközben létesített püspökségek fölött is az esztergomi érsek állott. Innen kaptak papokat is. A reformáció idején az erdélyi katolikusságnak a saját fennmaradásáért is súlyos küzdelmet kellett folytatnia, másfél évszázadig nem lehetett katolikus püspöke Erdélynek. Ez magyarázza, hogy a moldvai csángók lelkipásztori ellátását nem tudta biztosítani.

A Szenszék 1622-ben a Propaganda Fideire, illetve olasz minoritákra bízta lelki gondozásukat. Ők megtartották ugyan katolikus hitben a csángókat, de elősegítették elrománosodásukat.

A 17-18. század a román fejedelemségek önállósulásának és a románság nemzeti öntudatra ébredésének ideje. A moldvai fejedelmek és az ortodox egyház a magyarságukért is, a katolikus hitükért is elnyomta, üldözte a csángókat.

A jasi püspökség megalapítása után (1884) a püspökök, hatalmukkal visszaélve, fokozatosan kiszorították a templomokból a csángó magyar nyelv használatát, amely pedig a magyar nyelvnek egy archaikus formákat őrző dialektusa.

Az elrománosítás leghatásosabb eszközének az általános és kötelező román nyelvű iskolarendszer bizonyult. Az 1950-es években működtek utoljára magyar nyelvű iskolák, ekkor százötven tanító mintegy négyezer gyermeket oktatott magyar nyelven, és a bákói tanítóképzőben még működött magyar nyelvű osztály. A kommunista diktatúra megerősödésével a hatvanas évek elejére ezeket az iskolákat felszámolták. Ennek eredményeképpen sokan csak gyerekkorukban beszélnek magyarul, iskolai tanulmányaik során, legalább részben, elhagyják anyanyelvüket, elvesztik nemzeti öntudatukat.

— *Mit tesz az egyház a csángó magyarok lelkipásztori ellátásáért?*

— Fájdalommal kell mondanom, hogy a csángók sorsának alakulásában a katolikus egyháznak negatív szerepe volt. A jasi és a bukaresti egyházmegye vezetősége a Kárpátokon túl tiltotta az istentiszteleteken a magyar nyelvet, ugyanakkor követelte Erdélyben a román nyelv bevezetését. Moldvában az egyház az elrománosítás eszközévé lett, s ezért sok vád éri, nem is alaptalanul, a katolikus egyházat. Erdélyi híveink pedig félnek: nehogy ez a szellem az elnemzetietlenítés eszközévé tegye itt is az egyházat. Különösen a protestánsok, de az egész magyar közvélemény számon kéri tőlünk: az erdélyi katolikus magyarság miért nem emel szót érdekükben? Keserű aggodalommal tehetném hozzá: a magyarságukat elrejtő, románságukat hangoztató, anyanyelvüket törve beszélő csángókban jövő önmagunkat látjuk — 1918 óta nekünk is ezt a sorsot szánták.

— *Vannak-e Moldvából származó, csángó-magyar papok?*

— Igen, mintegy tizenöten dolgoznak magyar lelkipásztorként, az erdélyi, a nagyváradai és a temesvári egyházmegyében. De szülőföldjükön még magyar nyelvű rokonainknak sem misézhetnek anyanyelvükön. Egyikőjük azt kérte szülőfaluja plébánosától, hogy beteg szüleinek hetven éves házassági évfordulóján a szülői házban misézhesen magyarul, s még erre sem kapott engedélyt. E magyar nyelvű települések lakói ismételten kérik, hogy nyílják lehetőségük arra, hogy anyanyelvükön hallgathassanak szentmisét, járulhassanak a szentségekhez. A kérdés ismételten fölvetődött magasabb egyházi szinten is, de mivel ezek a települések a jasi püspökséghez tartoznak, egyedül ennek az egyházmegyének a főpásztora adhat erre engedélyt. A Szentatya 1989. újévi békeüzenetében a kisebbségek jogai mellett szállt síkra. Ennek, s a II. Vatikáni zsinat tanításának fényében is tévesnek, következményeiben pedig veszedelmesnek tartom, ha bármelyik egyházmegye főpásztora kijelenti: „Nem a nyelv a fontos, hanem az Evangélium és keresztény mivoltunk.”

Hozzátehetném még, hogy itt olyan elemi jogról van szó, amelyet a demokratikus világban természetesen mindenütt elismernek. Ha külföldön elmondom ezt, hitetlenkedve hallgatják, hiszen egy-egy nagyobb nyugat-európai vagy amerikai plébánián természetes, hogy öt-hat vagy akár tíz-tizenöt nyelven végeznek istentiszteletet.

— *Milyen lépések történnek most arra, hogy a csángó fiatalok magyarul tanulhassanak, s anyanyelvükön folytathassák tanulmányaikat?*

— Az erdélyi fiatalok közül is sokan tanulnak most magyarországi egyetemeken, ugyanezt teszik — ha tehetik — sokan a csángó fiatalok közül is. Azért választják a továbbtanulásnak ezt a módját, mert a Ceausescu által megszüntetett Bolyai Egyetem helyett még mindig nincs magyar nyelvű egyetem, pedig a nagy többség szívesebben tanulna anyanyelvén. Valamennyien ösztöndíjat is kapnak. Nagyra értékeljük azt, hogy Magyarország már a kommunista diktatúra idején befogadta mind a kelet-német, mind a romániai magyar és román menekülteket, ahogyan most teszi a jugoszláviai magyar, horvát és bosnyák menekültekkel.

Erdélyben, elsősorban Csíkszeredában, Székelyudvarhelyen és Sepsiszentgyörgyön próbálunk lehetőségeket teremteni arra, hogy a csángó fiatalok magyar nyelvű oktatásban részesülhessenek. Az anyagi költségek előteremtéséhez a múltban is sokan, főleg papok, szívesen járultak hozzá. Magánszemélyek és